

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikunnalle

26.9.2022

Suomen Punaisen Ristin lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta (HE 112/2022)

Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta.

Punainen Risti pitää esitysluonnoksen tavoitteita erittäin hyvinä ja kannatettavina. On tärkeää, että lainsäädännössä turvataan tehokkaasti ihmisten pääsy ihmisarvoista elämää turvaaviin peruspalveluihin ulkomaalaisoikeudellisesta asemasta riippumatta. Esitetyllä lainsäädännöllä saatetaan kansallinen lainsäädäntö ja oikeustila vastaamaan paremmin perustuslain takaamaa oikeutta välttämättömään huolenpitoon ja sekä Suomen ihmisoikeusvelvoitteita. Esityksellä myös edistetään sekä alueellista, että eri väestöryhmien välistä yhdenvertaisuutta.

Tällä hetkellä eri kunnissa on käytössä hyvin erilaisia linjauksia vähimmäisterveyspalveluiden osalta. Esimerkiksi Helsingissä välttämättömät terveyspalvelut on ulotettu esitysluonnoksessa tarkoitetuille ryhmille, kun taas joissain kunnissa saatavilla on vain kiireellinen ja lähinnä päivystysluonteinen palvelu. Välttämättömien terveyspalveluiden turvaaminen lainsäädännössä kaikille Suomessa oleskeleville toteuttaa alueellista yhdenvertaisuutta ja helpottaa palveluihin ohjaamista, kun menettelyt ovat yhdenmukaisemmat.

Suomen Punainen Risti antoi hallituksen esityksen luonnoksensa lausuntonsa huhtikuussa 2022. Esitystä ja sen perusteluita on lausuntojen pohjalta monilta osin tarkennettu parempaan suuntaan.

1. Hoito-oikeuden laajuus

Esitysluonnoksen mukaisesti entistä useammat henkilöt pääsisivät laajempien heille välttämättömien terveyspalveluiden piiriin. Suomen Punainen Risti huomauttaa kuitenkin, että ihmisoikeuksien täysimääräisen toteutumisen turvaamiseksi lähtökohtana tulisi olla, että terveyspalvelut vastaavat pitkittyvissä tilanteissa mahdollisimman hyvin niitä palveluita, joihin kunnan tai hyvinvointialueen asukkailla on oikeus. Esitysluonnoksissa viitataan vastaanottolain esitöiden välttämättömiä terveyspalveluita koskeviin perusteluihin (s.26). Punainen Risti huomioi, että pitkäkestoinen oleskelu on ollut perusteena myös tilapäistä suojelua saavien laajoille terveyspalveluille. Myös turvapaikanhakijan, paperittoman, ja tilapäisellä oleskeluluvalla oleskelevan osalta oleskelu voi vastaavasti pitkittyä merkittävästi.

Suomen Punainen Risti kiittää sitä, että **lasten erityinen haavoittuva asema on esityksessä huomioitu sekä lasten oikeudella saada saman laajuiset palvelut kuin Suomessa vakituaisesti asuvat lapset, että lasten huoltoon ja lapsen etuun liittyvien kysymysten huomiointina osana aikuisen tarvitseman hoidon välttämättömyysarviointia.** Punainen Risti esittää, että lakiesityksen 56a § 3 momentissa kuitenkin korvattaisiin sana ”alaikäinen” sanalla ”lapsi”. Lapsen määritelmä on selkeä ja termiä käytetään Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa sekä Vastaanotto-laissa.

2. Kustannusten korvaaminen

Esityksessä on oikein huomioitu, että pelko terveystalvasta aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta käytännössä estää palveluihin hakeutumisen. Suuret sairaalalaskut aiheuttavat myös paljon huolta. **Onkin hyvä, että esitysluonnokseen on sisällytetty mahdollisuus jättää kustannukset perimättä, jos henkilö on ilmeisesti varaton. Suomen Punainen Risti kuitenkin huomioi, että ”ilmeisen varaton” voi edelleen aiheuttaa epäselvyyttä ja epäyhtenäisiä käytäntöjä.**

Punainen Risti pitää valitettavana, ettei Asiakasmaksulain muuttamista ole tarpeellisten selvitysten puuttuessa pidetty tässä yhteydessä mahdollisena. On hyvä, että esityksessä huomioidaan, että esitetyn lakimuutoksen voimaantumisen jälkeen olisi erityisesti seurattava ja myöhemmässä vaiheessa arvioitava, onko kyseinen kustannusten perinnästä luopumista koskeva rajalain sääntö riittävä keino toteuttaa maksukyvyttömiä henkilöiden perusoikeuksia vai voitaisiinko ehdotuksessa tarkoitetuista palveluista periä asiakasmaksu samoin perustein kuin niiltä henkilöiltä, joilla on Suomessa kotikunta. Koska esitys jättää kuitenkin täysin avoimeksi sen millä aikataululla mainittu arviointi mahdollisesti tehtäisiin, Suomen Punainen Risti kehottaa edelleen harkitsemaan mahdollisuutta luopua tosiasiallisten kustannusten perimisestä kokonaan.

Punainen Risti toteaa erityisesti, että lasten edun mukainen ratkaisu olisi, ettei lapselle tai lapsen edun turvaamiseksi annetusta hoidosta perittäisi tosiasiallisia kustannuksia. Tässä yhteydessä Punainen Risti huomioi myös, että esityksessä 56a§ 3 momentin lasten oikeutta terveydenhuoltoon kuvaava ilmaisu ”samassa laajuudessa” poikkeaa Vastaanottolain (746/2011) 26.2 § ilmaisusta ”samoin perustein”. Punainen Risti esittää, että joka tapauksessa lakiesityksen käsittelyssä tehtäisiin selväksi, että lasten kohdalla (ml. esimerkiksi raskauden seuranta ja synnytys ja muu lapsen eduksi annettava hoito) kustannusten periminen ei ole edellytys korvauksen saamiseen Kansaneläkelaitokselta. Vaikka perheen ei katsottaisi olevan ilmeisen varaton, voi hoitokulujen pelko vaikeuttaa lasten hoitoon pääsyä.

Suomen Punainen Risti myös huomauttaa, että tavoitteeksi asetettu yhdenvertaisuus turvapaikanhakijoihin verrattuna ei esitysluonnoksessa täysimääräisten kustannusten perimisen johdosta täysin toteudu. Vaikka palveluiden laajuus on muotoiltu vastaavasti, turvapaikanhakijoiden osalta hoidosta aiheutuvia kustannuksia ei peritä.

Punainen Risti toteaa lisäksi, että lakiehdotuksen tavoitteiden toteutuminen on osin riippuvainen myös sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön ja käytäntöjen arvioinnista ja kehittämistä. Ensisuojiin tai hätämajoitukseen perustuva majoitusratkaisu soveltuu erittäin huonosti tilanteisiin, jossa ihminen on vakavasti sairas fysiologisesti tai psyykkisesti, tai jonka sairaus vaatii jatkuvaa hoitoa ja esimerkiksi lääkkeiden säilytystä. Myöskään ruokanormiin perustuva toimeentulotuki ei huomioi terveydenhuoltoon liittyviä peruskuluja, esimerkiksi käsikauppalääkkeitä ja tarvikkeita, joiden osalta edellytetään lääkäriin hakutumista reseptin saamiseksi.

3. Henkilöryhmän määrittely

Suomen Punainen Risti toteaa, että esitysluonnoksen määrittelyt niistä ihmisistä, joita esitys koskee, kattaa suurimman osan tilanteista, joissa terveystalvasta saatavuus ja pääsy niihin on ollut ongelmallista. Punainen Risti on kuitenkin huolestunut siitä, kuinka verrattain monimutkaisen ulkomaalaisoikeudellisiin statuksiin perustuvan määrittelyn soveltaminen onnistuu käytännössä terveydenhuollossa. Pykäläkohtaisissa perusteluissa on tuotu esiin, että henkilön oma ilmoitus lakiehdotuksessa tarkoitettuun henkilöpiiriin kuulumisesta olisi lähtökohtana hoito-oikeuden arvioinnissa, mikä edesauttaa tulkintaa. **Tässä yhteydessä olisi vielä hyvä todeta, että hoito-oikeuden selvittely ei tule viivästyttää hoitoon pääsyä.**